

УДК 159.922.762:616.89-008.447

КОНТЕКСТНА МОДЕЛЬ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ ІЗ РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ

Лілія РУДЕНКО, Інститут корекційної педагогіки та психології НПУ ім. М. П. Драгоманова

У статті розглянуто основні підходи до створення контекстної моделі агресивної поведінки у дітей із розумовою відсталістю. Виділено компоненти, які сприяють створенню цієї моделі та охарактеризовано особливості агресивної поведінки в різні вікові періоди, окреслено специфіку її проявів і залежність від психологічно-вікових особливостей.

Ключові слова: агресивна поведінка, діти з розумовою відсталістю, контекстна модель, контекстний підхід, вікові особливості, характерологічні особливості.

Лілія РУДЕНКО, Інститут корекційної педагогіки та психології НПУ ім. М. П. Драгоманова
КОНТЕКСТНАЯ МОДЕЛЬ АГРЕССИВНОГО ПОВЕДЕНИЯ У ДЕТЕЙ С УМСТВЕННОЙ ОТСТАЛОСТЬЮ

В статье рассмотрены основные подходы к созданию контекстной модели агрессивного поведения у детей с умственной отсталостью. Выделены компоненты способствующие созданию этой модели и охарактеризованы особенности агрессивного поведения в различные возрастные периоды, отмечено специфику ее проявлений и зависимость от психологически-возрастных особенностей.

Ключевые слова: агрессивное поведение, дети с умственной отсталостью, контекстная модель, контекстный подход, возрастные особенности, характерологические особенности.

Liliya RUDENKO, National pedagogical Dragomanov University The Institute of correctional pedagogics and psychology, Kyiv, Ukraine
CONTEXT MODEL OF CHILDREN AGGRESSIVE BEHAVIOR WITH MENTAL RETARDATION

The paper discusses main approaches to creating contextual model of aggressive behavior of children with mental retardation. Highlighted components that contribute to the creation of this model and showed the peculiarities of aggressive behavior in different age periods. Observed the specificity of aggressive behavior manifestations and how they depend on psychological and age characteristics of child.

Keywords: aggressive behavior, children with mental retardation, contextual model, contextual approach, age characteristics, traits.

Для того, щоб досить повно представити модель агресивної поведінки, потрібно орієнтуватися на поведінковий аналіз, що охоплює контекстний аналіз ситуації прояву агресивної поведінки, ролі учасників ситуації, зовнішні й внутрішні детермінанти, особистісні особливості агресора. Таким чином, у нашому розумінні ситуацію агресивної поведінки варто розглядати ширше, з погляду контекстного підходу, який передбачає не тільки зовнішні прояви, а й внутрішньоособистісні особливості учасників ситуації.

С точки зору контекстного підходу модель агресивної поведінки охоплює наступні компоненти:

1) характеристика оточення, в присутності якого проявляється агресивна поведінка (вплив найближчого оточення);

2) характеристика зовнішнього середовища, що впливає на прояви агресивної поведінки (зовнішні детермінанти);

3) мотиваційно-цільовий компонент агресивної поведінки;

4) прояви агресивної поведінки (ситуативні прояви й агресивні дії);

5) особистісні прояви агресивної поведінки (когнітивний, емоційний, вольовий компоненти);

6) відношення до агресивної поведінки самої особистості (рефлексивно-результативний компонент).

Дані компоненти були визначені відповідно до розуміння й пояснення людської поведінки.

У рамках нашої концепції чинники «індивідуальність», «зовнішнє середовище» й «поведінка» насправді не є незалежними детермінантами, а швидше взаємозначають один одного. Сучасна точка зору, що належить А. Бандурі, розглядає поведінку, особистісні чинники, чинники зовнішнього середовища як взаємозалежні [1].

Відповідно до цього поведінку можна визначити як систему будь-яких психомоторних дій, як активність, що виникає при взаємодії людини й середовища й забезпечує пряме або непряме задоволення потреби.

Контекстний підхід (зовнішнє оточення, чинники, що впливають на прояв агресивної поведінки, внутрішньоособистісні особливості учасників ситуації) особливо важливий при характеристиці агресивної поведінки дітей із розумовою відсталістю. Це пов'язано з тим, що багато хто з них погано формулюють свої думки, не достатньою мірою володіють навичками самообслуговування, мають проблеми в міжособистісній взаємодії з однолітками, ма-

труднощі в процесі цілевизначення, недостатнє самовладання, нераціональність дій і вчинків. При схильності до вербальної й непрямой агресії – емоційна нестабільність, низька фрустраційна толерантність, нестійкість поведінки (у випадку негативних емоційних станів), а також імпульсивність, низький самоконтроль посягів (у випадку позитивних емоційних станів). При схильності до негативізму – нестриманість і погане самовладання (тільки в юнаків), а також емоційна нестабільність і низька фрустраційна толерантність (у дівчат).

Отже, у школярів з порушенням інтелекту порушені вольові процеси. Багато школярів безініціативні, не можуть самостійно керувати своєю діяльністю. Для дітей характерні безпосередні, імпульсивні реакції на зовнішні подразники, необдумані дії і вчинки, невміння протистояти волі іншої людини, підвищена сугестивність, що призводить до проявів агресивної поведінки.

6. При характеристиці рефлексивного-результативного компонента агресивної поведінки, варто зазначити, що рефлексивний-результативний компонент у дітей із розумовою відсталістю розвинений недостатньо: вони не-

критично ставляться до результатів своєї праці, часто не зауважують очевидних помилок. Це виражається в тому, що результати не співвідносяться ними з вимогами завдання з метою перевірки їхньої правильності, а також у тому, що вони не звертають уваги на зміст і реальну значимість результатів.

Так, можна констатувати, що саме розроблена нами модель агресивної поведінки на основі контекстного підходу найбільше повно відбиває всі структурні компоненти агресивної поведінки, що дають змогу одержати диференційовану інформацію про особливості агресивної поведінки дітей із розумовою відсталістю: у даній моделі представлені всі можливі учасники, що беруть участь в агресивній поведінці; враховані всі чинники, що впливають на специфіку проявів агресивної поведінки, як зовнішні, так і внутрішні; показано поетапне введення основних компонентів агресивної поведінки. Через слабкий розвиток рефлексивної культури в дітей із розумовою відсталістю рефлексивно-результативний компонент недоступний, на підставі чого він може бути представлений у запропонованій нами моделі як результативний.

ЛІТЕРАТУРА

1. Б а н д у р а А. Подростковая агрессия. Изучение влияния воспитания и семейных отношений / А. Бандура, Р. Уолтерс. – М., 1999. – 240 с.
2. Б а с с А. Психология агрессии / А. Басс // Вопросы психологии. – 1967. – № 3. – С. 60 – 67.
3. Б г а ж н о к о в а И. М. Особенности понимания и использования общекультурных норм поведения умственно отсталыми подростками / И. М. Бгажнова, Ф. В. Мусукаева // Дефектология. – 1998. – № 5. – С. 46 – 52.
4. В а с и л ь е в а Н. В. Клинико-психологическое исследование агрессивности человека: дис. ... на соиск. уч. степ. канд. психол. наук. / Н. В. Васильева. – СПб., 1998. – 296 с.
5. И с а е в Д. Н. Психопатология детского возраста / Д. Н. Исаев. – М.: Спецлит, 2007. – 395 с.
6. И с а е в Д. Н. К систематике психопатоподобных расстройств у детей и подростков с общим психическим недоразвитием / Д. Н. Исаев, Б. Е. Микиртумов. – М., 1978. – 183 с.
7. Л е б е д и н с к а я К. С. Клинико-психологический анализ нарушений поведения у подростков / К. С. Лебединская, М. М. Райская, С. В. Немировская и др. // Дефектология. – 1980. – № 5. – С. 3 – 14.
8. Р е а н А. А. Агрессия и агрессивность личности / А. А. Реан. – СПб., 1996. – 39 с.
9. Ф у р м а н о в И. А. Детская агрессивность: психодиагностика и коррекция / И. А. Фурманов. – Минск, 1996. – 192 с.

REFERENCES

1. B a n d u r a A. Adolescent aggression. Study of the effect of education and the family / Bandura, R. Walters. – M., 1999. – 240 p.
2. Bass A. Psychology of aggression / A. Bass // Questions of psychology. – 1967. – № 3. – P. 60 – 67.
3. B g a z h n o k o v a I. M, M u s u k a e v a F. V. Defectology. – 1998. – № 5. – P. 46 – 52.
4. V a s i l y e v N. V. Clinical and psychological study of human aggression : Dis. ... on competition. uch. step. Candidate. ped. Science. / N. V. Vasilyev. – St., 1998. – 296 p.
5. I s a e v D. N. Psychopathology of Childhood / D. N. Isaev. – Moscow : Spetslit, 2007. – 395 p.
6. I s a e v D. N. To the taxonomy of psychopathic disorders in children and adolescents with common mental hypoplasia / D.N. Isaev, B. E. Mikirtumov. – M., 1978. – 183 p.
7. L e b e d i n s k a y a K. S., P a r a d i s e M., N e m i r o v s k a y a S. V. Defectology. – 1980. – № 5. – P. 3 – 14.
8. R e a n A. A. Aggression and aggressive personality / A. A. Rean. – St., 1996. – 39 p.
9. F u r m a n o v I. A. Children's aggressiveness psychodiagnostic and correction / I. A. Furmanov. – Minsk, 1996. – 192 p.